

คุณค่าทรัพยากรวัฒนธรรมวัดบางกุ้ง The Cultural Resource Value of Wat Bang Kung

พงศ์ธร แสงวิภาค¹ กิตติมา เก่งเขตรกิจ² และ ณัฐวุฒิ สิทธิชัย³

Pongtorn Sangwipark¹ Kittima Kengkhetkij² and Nuttawut Sittichai³

¹ รองศาสตราจารย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง กรุงเทพมหานคร 10240 ramuniversity42@gmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง กรุงเทพมหานคร 10240 kittima.k@rumail.ru.ac.th

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต 83000 nuttawut.s@pkru.ac.th

e-mail ของนักวิจัยผู้ประสานงาน : kittima.k@rumail.ru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณค่าทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดบางกุ้ง จังหวัดสมุทรสงคราม การศึกษาใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยสำรวจและสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับวัดบางกุ้ง ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างผลการศึกษาพบว่า วัดบางกุ้งเป็นวัดที่มีความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ด้านการสู้รบของไทยในอดีต มีทรัพยากรวัฒนธรรมทางศิลปะที่เชื่อมโยงถึงประวัติศาสตร์ของสถานที่ เช่น อนุสาวรีย์พระมหากษัตริย์ ประติมากรรมมวยไทย ประติมากรรมดาบสองมือ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่มีชื่อเสียงของวัดบางกุ้ง ทรัพยากรวัฒนธรรมวัดบางกุ้งมีคุณค่าหลายด้าน ได้แก่ คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าด้านความงาม คุณค่าทางการศึกษา คุณค่าทางด้านเศรษฐศาสตร์ และคุณค่าทางสังคม ในเชิงจิตวิทยาสังคม คุณค่าเหล่านี้สะท้อนระบบความเชื่อร่วมของคนในชุมชนส่งอิทธิพลต่อพฤติกรรมและอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ ตามแนวคิดของทฤษฎีคุณค่าและพฤติกรรม (Value Theory) และทฤษฎีบทบาทของสัญลักษณ์ในชุมชน (Symbolic Interactionism) การยอมรับและเห็นคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรมจึงนำไปสู่พฤติกรรมมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมวัด การเป็นอาสาสมัครดูแลสถานที่ และการถ่ายทอดเรื่องราวแก่คนรุ่นใหม่

ทรัพยากรวัฒนธรรมวัดบางกุ้งควรค่าแก่การรักษาและดำรงไว้ โดยการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายส่วนทั้งส่วนราชการ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด และชาวบ้านในชุมชน

คำสำคัญ

ทรัพยากรวัฒนธรรม, คุณค่าทรัพยากรวัฒนธรรม, ประติมากรรม

Abstract

The objective of this research is to examine the cultural resource value of Wat Bang Kung in Samut Songkhram Province. This study employs a qualitative research methodology, utilizing surveys and in-depth interviews with individuals associated with Wat Bang Kung. A semi-structured interview guide was conducted as the primary research instrument. The findings reveal that Wat Bang Kung holds significant historical value, particularly in relation to Thailand's military history. This historical importance is reflected in its cultural resources, especially artistic elements that are linked to the site's past. These include monuments of Thai monarchs, Muay Thai sculptures, and double-sword sculptures, all of which represent distinctive and renowned features of Wat Bang Kung. Moreover, the cultural resources of Wat Bang Kung possess multiple dimensions of value, including historical, aesthetic, educational, economic, and social significance. From a social psychological perspective, these values reflect the shared belief system within the community and significantly influence both community behavior and identity. Based on Value Theory and Symbolic Interactionism, the recognition and appreciation of cultural resources contribute to participatory behaviors in preservation, such as engaging in temple activities, volunteering to maintain the site, and passing down historical narratives to younger generations.

These cultural resources are worthy of preservation and continuity. Effective management of such resources requires collaborative efforts from various sectors, including governmental agencies, individuals involved with the temple, and local community members.

Keywords Cultural Resources, Value of Cultural Resource, Sculpture

บทนำ

วัดบางกุ้ง จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นวัดที่มีชื่อเสียงเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และมีศิลปกรรมที่น่าสนใจวัดหนึ่งของไทย เรื่องราวประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องตามบันทึกของวัด กล่าวว่า ในสมัยโบราณบริเวณพื้นที่ของวัดแต่เดิมเป็นสถานที่การต่อสู้หรือการศึกษาสงคราม เป็นบริเวณที่ตั้งค่ายทหารช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายในสมัยแผ่นดินสมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ (พระเจ้าเอกทัศ) ในที่นี้จะกล่าวถึงช่วงเวลาสำคัญ คือ พ.ศ.2310 เป็นช่วงเวลาสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงสถาปนากรุงธนบุรี ตรงกับเวลาที่ค่ายบางกุ้งไม่มีทหาร รักษาค่าย พระองค์โปรดให้นำทหารอาสาซึ่งมีคนเงินจากพื้นที่ใกล้เคียงมาเป็นทหารรักษาค่าย จึงมีชื่อเรียก สถานที่นี้ว่า “ค่ายเงินบางกุ้ง” ในปีพ.ศ.2311 มีทหารของข้าศึกยกทัพเรือมาล้อมค่าย สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงมาบัญชาการรบด้วยพระองค์เอง และเมื่อพ.ศ. 2317 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเสด็จมาที่ ค่ายบางกุ้งอีกครั้งเพื่อยกทัพไปปราบศัตรูที่เมืองราชบุรี ส่วนประวัติการสร้างวัดจากท่านพระครูพิทักษ์สมุทรเขต (หลวงพ่องอาจ อริโย) เจ้าอาวาสวัดบางกุ้ง กล่าวไว้ว่า “วัดบางกุ้ง ตั้งอยู่ที่บ้านค่าย หมู่ที่ 4 ตำบลบางกุ้ง อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม วัดบางกุ้ง เป็นวัดโบราณ ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง จากหลักฐานที่คงเหลืออยู่ ประมาณว่าสร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย พ.ศ.2250 – 2300 แต่เดิมวัดบางกุ้งมี 2 วัดใกล้เคียงกัน คือ วัดบางกุ้งน้อย และวัดบางกุ้งใหญ่ ผู้สร้างเป็นพี่น้องกัน ต่อมาวัดบางกุ้งน้อยได้รกร้างไป จึงได้รวบรวมเนื้อที่ของ วัดบางกุ้ง 2 วัดเข้าเป็นวัดเดียว คือ วัดบางกุ้งใหญ่ และชื่อว่าวัดบางกุ้ง” (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม, 2563)

จากการสำรวจหลักฐานที่พบบริเวณวัดบางกุ้ง พบว่า วัดบางกุ้งมีทรัพยากรวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์หลายอย่าง โดยเฉพาะทรัพยากรวัฒนธรรมสำคัญที่จะกล่าวถึง คือ ทรัพยากรวัฒนธรรมทางศิลปะ ธนิก เลิศชาญฤทธิ (2559) ได้นำเสนอความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรมไว้ ดังนี้ ความหมายของทรัพยากรวัฒนธรรม ก็คือ ผลผลิตของวัฒนธรรมหรือลักษณะต่างๆ ของระบบวัฒนธรรม (ทั้งในอดีตหรือปัจจุบัน) ที่มีค่าหรือเป็นตัวแทนหรือสามารถสื่อถึงวัฒนธรรมต่าง ๆ ได้ ทรัพยากรวัฒนธรรมมีชื่อเรียกในภาษาอังกฤษแตกต่างกันไป เช่น สมบัติวัฒนธรรม (Cultural Property) ทรัพย์สินวัฒนธรรม (Culture Asset) มรดกวัฒนธรรม (Cultural Heritage) และทรัพยากรวัฒนธรรม (Cultural Property) คำว่า “ทรัพยากรวัฒนธรรม” (Cultural Resource) มักจะมีความหมายเฉพาะที่โยงถึงทรัพยากรโบราณคดีหรือหลักฐานโบราณคดี และสถานที่ทางประวัติศาสตร์มากกว่าอย่างอื่น ทรัพยากรวัฒนธรรมมีอยู่ 2 ประเภทหลัก ตามการจัดจำแนกขององค์การยูเนสโก โดยแบ่งตามลักษณะที่ปรากฏหรือที่มีอยู่ (Existence) ได้แก่ ทรัพยากร/มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Resource) และทรัพยากร/มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Resource) ประเภทของทรัพยากรวัฒนธรรมมีหลายประเภทขึ้นอยู่กับวิธีการแบ่ง ตัวอย่างเช่น ถ้าจัดแบ่งตามสาขาวิชาหรือตามศาสตร์ทางการศึกษา (discipline) ทรัพยากรวัฒนธรรมก็อาจแบ่งเป็น ทรัพยากรทางโบราณคดี ทรัพยากรทางสถาปัตยกรรม ทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ ทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ศิลปะ และทรัพยากรทางศิลปะ เป็นต้น เมื่อพิจารณาความหมายและประเภทของทรัพยากรวัฒนธรรมที่แบ่งไว้ข้างต้น พบว่า ประเภททรัพยากรวัฒนธรรมของวัดบางกุ้งมีทั้ง ทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้และทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องได้ กล่าวคือ

ทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น แนวคิดแนวปฏิบัติหรือสิ่งที่ไม่ได้แสดงออกทางกายภาพเป็นวัตถุสิ่งของ เช่น การบอกเล่าประวัติศาสตร์ของสถานที่เรื่องการสู้รบจากรุ่นสู่รุ่น การแสดงออกถึงความศรัทธาต่อสิ่งที่เคารพนับถือจากอดีตสู่ปัจจุบันที่มีคุณค่าทางจิตใจ

ทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น งานสถาปัตยกรรม ได้แก่ โบสถ์ งานประติมากรรม ได้แก่ พระพุทธรูป อนุสาวรีย์พระมหากษัตริย์ หุ่นปูนปั้นมวยไทย หุ่นปูนปั้นดาบสองมือ เป็นต้น

ทรัพยากรวัฒนธรรมทั้งสองประเภทนี้ต่างมีความสัมพันธ์กันในด้านคุณค่าที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ ซึ่งมีคุณค่าทั้งทางด้านจิตใจ และประโยชน์ใช้สอยตามลักษณะของทรัพยากรวัฒนธรรมทางศิลปะ วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ (2548) กล่าวว่า ศิลปะที่เกิดขึ้นแต่ละยุคแต่ละสมัยย่อมมีปฏิสัมพันธ์กับวิถีชีวิต เหตุการณ์ทางการเมือง สังคม และศาสนา ซึ่งเป็นทั้งเหตุและปัจจัยที่ทำให้เกิดแนวคิด รูปแบบ และหลักสุนทรียภาพที่แตกต่างกันไปตามยุคสมัย เพราะศิลปกรรมที่ช่างและศิลปินสร้างขึ้น มีเหตุและปัจจัยแวดล้อมเป็นองค์ประกอบสำคัญ ทำให้เกิดลักษณะเฉพาะของศิลปกรรมแต่ละยุคแต่ละสมัย ในการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้น นอกจากความจำเป็นทางด้านอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคแล้ว ความจำเป็นทางอารมณ์ ความพอใจ สุนทรียภาพ ก็มีความสำคัญอย่างขาดเสียไม่ได้ สุนทรียภาพช่วยผ่อนคลายอารมณ์คลายความเครียด จากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่มนุษย์ประสบอยู่ทุกวัน การรู้จักผ่อนคลายอารมณ์ตามประสบการณ์นี้เอง ช่วยให้มนุษย์มีขนบธรรมเนียมประเพณี มีวัฒนธรรม และ อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เมื่อมนุษย์ถ่ายทอดความพอใจของตนจากสิ่งแวดล้อมให้เป็นรูปทรง ซึ่งเรากลงเรียกว่า ทัศนศิลป์ เราก็อาจจำแนกลักษณะของทัศนศิลป์ได้เป็นแขนงต่าง ๆ คือ แขนงจิตรกรรม (Painting) แขนงประติมากรรม (Sculpture) และแขนงสถาปัตยกรรม (Architecture) (อารี สุทธิพันธุ์, 2535 : 38)

บุญรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ (2560) กล่าวถึง ศิลปะในบริบทจิตวิทยาศิลปะไว้ว่า ผลงานศิลปะชิ้นหนึ่ง ๆ อาจเร้าและสร้างความซาบซึ้งให้แก่ผู้ชมได้แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับประสบการณ์อารมณ์ และประสบการณ์ศิลปะของผู้ชมแต่ละคน รวมทั้งตัวผู้ชมเองก็มีความไว และความคมชัดของประสาทรับรู้ต่างกันไปด้วย แต่ท้ายที่สุด ไม่ว่าจะป็นสาเหตุมาจากประสบการณ์ของผู้ชมหรือพลังปลูกเร้าของวัตถุที่กระทำต่อผู้ชมให้เกิดอารมณ์สุนทรีย์ขึ้นมา วัตถุดังกล่าวก็ถูกพิจารณาเป็นวัตถุศิลป์ หากวัตถุชิ้นนั้นมีได้กระตุ้นผู้ชมให้เกิดอารมณ์สุนทรีย์แล้วสิ่งนั้นก็ย่อมไม่ใช่งานศิลปะ

ในบริบทของจิตวิทยา การทำความเข้าใจพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ นอกจากการมองผลงานในเชิงสุนทรียภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงกระบวนการทางจิตใจ ความคิด อารมณ์ และประสบการณ์ที่เชื่อมโยงกับพฤติกรรมของบุคคลทั้งในฐานะ “ผู้สร้างสรรค์” และ “ผู้เสพงานศิลป์” พฤติกรรมทางศิลปะจึงประกอบด้วยสองมิติหลัก ได้แก่ พฤติกรรมการสร้างสรรคของศิลปิน และพฤติกรรมการรับรู้หรือซาบซึ้งในงานศิลปะของผู้ชม ซึ่งล้วนเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับระบบภายในจิตใจและปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมโดยตรง

ในการอธิบายพฤติกรรมเหล่านี้ นักจิตวิทยาได้อาศัยทฤษฎีทางจิตวิทยาหลายแขนง เพื่อนำมาเชื่อมโยงกับประสบการณ์ศิลปะ ไม่ว่าจะเป็น ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ที่เน้นแรงขับและจิตไร้สำนึกของบุคคล ในการสร้างผลงานศิลปะ การแสดงออกซึ่งสัญลักษณ์ ความปรารถนา หรือการระบายความรู้สึกที่ถูกกดทับ ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม มองพฤติกรรมทางศิลปะในฐานะการตอบสนองต่อสิ่งเร้า หรือการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม ทฤษฎีเกสตัลต์ อธิบายกระบวนการรับรู้ความงามและองค์ประกอบภาพในลักษณะองค์รวมมากกว่าการแยกส่วน ทฤษฎีสิ่งเร้า ชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของลักษณะทางกายภาพ เช่น สี เส้น รูปทรง ที่ส่งผลต่อความสนใจและอารมณ์ของผู้ชม และ ทฤษฎีสารสนเทศ ที่มองว่าผู้ชมเป็นผู้ถอดรหัสข้อมูลหรือความหมายจากสิ่งเร้าทางศิลปะ ในลักษณะของการประมวลผลข้อมูลเชิงสัญลักษณ์ แม้ว่าทฤษฎีแต่ละแขนงจะให้คำอธิบายที่แตกต่างกัน แต่ทั้งหมดต่างก็ช่วยขยายกรอบความเข้าใจต่อพฤติกรรมทางศิลปะในมิติที่ลึกซึ้งมากขึ้น กล่าวได้ว่า ทฤษฎีทางจิตวิทยาเหล่านี้

ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือทางวิชาการที่เชื่อมโยงประสบการณ์ศิลปะเข้ากับกลไกทางจิตใจของมนุษย์อย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการศึกษาทางจิตวิทยาศิลปะในปัจจุบัน

ส่วนแนวคิดด้านประสบการณ์สุนทรีย์กับประสบการณ์ศิลปะ พอสรุปได้ว่า การได้รับประสบการณ์เป็น สิ่งที่บุคคลมีโอกาสสัมผัสและเรียนรู้โดยตรงกับสิ่งที่ยังไม่เคยได้รู้มาก่อน ซึ่งประสบการณ์สุนทรีย์เป็นการกล่าวถึง ประสบการณ์เชิงอัตวิสัยที่บุคคลได้รับสิ่งเร้าที่มากกระทบผ่านทางช่องผัสสะทั้ง 5 หากสิ่งเร้ามีความสอดคล้องกับการรับรู้และความต้องการก็ย่อมสร้างความพึงพอใจเกิดความเพลิดเพลินและความงามขึ้น

ความซาบซึ้ง (Appreciation) เป็นประสบการณ์อารมณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลสำนึกคุณค่าสิ่งที่ตนได้รับ นำไปสู่ความผูกพันด้านจิตใจ อาทิ ความเสียสละ ความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งเป็นการรู้ซึ้งถึงความรู้สึกผู้อื่น สิ่งเหล่านี้สร้างความรู้สึกคุณค่าแก่ผู้รับ ก่อให้เกิดอารมณ์ดีตรึงผูกพันตามมา ความรู้สึกซาบซึ้งจึงเป็นความรู้สึกเชิงบวก นอกจากนี้ การมีประสบการณ์อารมณ์เป็นสิ่งสำคัญ ในการพัฒนาอารมณ์สำหรับเด็ก ช่วยให้เติบโตเป็นผู้ที่เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น และนำไปสู่ความซาบซึ้งได้อันเป็นคุณลักษณะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ การสร้างความซาบซึ้งอาจเริ่มจากการให้ความเข้าใจ ต่อสิ่งที่ต้องการสร้างความซาบซึ้งเสียก่อน แล้วจึงพิจารณาถึงคุณค่าในตัววัตถุหรือบุคคล

ในมุมมองของจิตวิทยาสังคม ทรัพยากรวัฒนธรรมเหล่านี้ไม่เพียงมีคุณค่าในเชิงวัตถุหรือสัญลักษณ์ทางประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่ยังสะท้อนระบบความเชื่อร่วมของชุมชน ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม การมีส่วนร่วมและการดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชน ทฤษฎีคุณค่าและพฤติกรรม (Value Theory) และแนวคิดการปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism) ชี้ให้เห็นว่า การรับรู้และให้คุณค่า ต่อสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมจะส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ เช่น การเข้าร่วมงานบุญ ดูแลรักษาสถานที่ หรือถ่ายทอดความรู้ไปสู่คนรุ่นใหม่ อันเป็นพฤติกรรมทางสังคมที่ยึดโยงกับจิตใจและ ความรู้สึกร่วมของคนในชุมชน (Schwartz, 1992) ดังนั้น การทำความเข้าใจต่อทรัพยากรวัฒนธรรมทางศิลปะ ของวัดบางกุ้งจะนำไปสู่การเห็นคุณค่าและการดูแลรักษาทรัพยากรวัฒนธรรมต่อไป

จากการสำรวจและศึกษาทรัพยากรวัฒนธรรมทางศิลปะที่สำคัญและมีชื่อเสียงของวัดบางกุ้งได้แก่

ประติมากรรม ประติมากรรมตามหลักฐานที่พบ ณ วัดบางกุ้ง ประกอบด้วย ประติมากรรมที่สร้างขึ้นตาม ความเชื่อและขนบประเพณีของชาวบ้าน ประติมากรรมที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ และประติมากรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ (2547) กล่าวถึง ประเภทของงานประติมากรรมไทย ไว้ว่า

งานประติมากรรมไทยแบ่งออกตามวัตถุประสงค์ในการสร้างได้ 3 ประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

1. ประติมากรรมที่สร้างขึ้นตามความเชื่อและขนบประเพณีของชาวบ้าน ประติมากรรมประเภทนี้ ได้แก่ ประติมากรรมพื้นบ้านที่ชาวบ้านสร้างขึ้นตามความเชื่อและประเพณีในกลุ่มของตน เช่น รูปปั้นที่สร้างขึ้น เพื่อเซ่นไหว้ บวงสรวง และพิธีกรรม ตามความเชื่อของผู้คนในท้องถิ่นต่าง ๆ ลักษณะประติมากรรมประเภทนี้ ที่ปรากฏ ณ วัดบางกุ้ง คือ การจัดแสดงประติมากรรมปูนปั้นมวยไทยและประติมากรรมปูนปั้นดาบสองมือ สะท้อนถึงประวัติความเป็นมาของการต่อสู้ของไทยในอดีตมวยไทยเป็นศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวของชนชาติไทย มาเป็นเวลาหลายทศวรรษ เป็นการต่อสู้ที่ใช้อวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกายแทนอาวุธชนิดอื่น ได้แก่ มือ 2, เท้า 2, เข่า 2, ศอก 2 และ 1 ศีรษะ ซึ่งรวมเรียกว่า “นวอาวุธ” มวยไทยมีวิวัฒนาการมาหลายชั่วอายุคน จึงสั่งสมเป็นวัฒนธรรม (สำนักงาน

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2540) ที่วัดบางกุ้งมีประติมากรรมมวยไทย ซึ่งเป็นกลุ่มหุ่นปูนปั้น จัดแสดงท่าแม่ไม้มวยไทยและท่าลูกไม้มวยไทย หุ่นปูนปั้นดาบสองมือ เป็นศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว แบบมีอาวุธของชาติไทยตั้งแต่สมัยโบราณ

2. ประติมากรรมที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ ประติมากรรมประเภทนี้ ได้แก่ ประติมากรรมที่ สร้างขึ้นตามพระประสงค์ของพระมหากษัตริย์ โดยการสร้างประติมากรรมเหมือน องค์พระมหากษัตริย์นั้น ได้เริ่มมีการพัฒนาตามอย่างตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 4 โปรดฯ ให้มีการ สร้างพระบรมรูปเหมือนในการสร้างประติมากรรมรูปเคารพจะสร้างตามความเชื่อความศรัทธาของผู้ว่าจ้าง รวมถึงช่างหรือศิลปินผู้สร้างผลงานนั้นด้วย ที่วัดบางกุ้งนี้ มีประติมากรรมพระมหากษัตริย์ คือ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เนื่องจากมีประวัติการทำศึกสงครามบริเวณที่ตั้งของวัดมาแต่โบราณ จึงมีการจัดสร้างอนุสาวรีย์ของพระองค์เป็นที่สักการบูชาของผู้คนที่มาเยี่ยมชมวัดบางกุ้ง

3. ประติมากรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ประติมากรรมประเภทนี้สร้างขึ้นตามศรัทธาความเชื่อในศาสนาต่าง ๆ เช่น พระพุทธรูปในพุทธศาสนา เทวรูปในศาสนาพราหมณ์ โดยเฉพาะ พระพุทธรูปนั้น มีวิวัฒนาการ มายาวนาน และมีรูปแบบแตกต่างกันไปตามยุคสมัย ส่วนหนึ่งของ พระพุทธรูปที่แสดงออกในด้านพุทธศิลป์ ได้สะท้อนถึงสภาพความเป็นอยู่ ศรัทธา ความเชื่อของคนที่มีต่อพระพุทธศาสนา ทั้งรูปแบบศิลปกรรมที่อ่อนช้อยงดงามทางสุนทรียศาสตร์ ปริมาณในการสร้าง รวมทั้งขนาดที่พบบางยุคสมัยมีการสร้างพระพุทธรูปเป็นจำนวนมากหรือมีขนาดใหญ่โต เหล่านี้ย่อมแสดงให้เห็นถึง ความรุ่งเรืองทางศิลปกรรมและความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมืองด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ บทบาทของ พระพุทธรูปยังแสดงให้เห็นถึงศรัทธาความเชื่อของคนไทยในเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์และอิทธิฤทธิ์ตามมาด้วย (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2554 : 8)

หลวงพ่อนิลมนี หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “หลวงพ่อดำ” เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยซึ่งเป็นพระประธาน ในพระอุโบสถของวัดบางกุ้ง สร้างขึ้นเพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจพุทธศาสนิกชนและผู้ที่สนใจมาเยี่ยมชมสถานที่ทาง ประวัติศาสตร์ เป็นที่เคารพสักการะของคนในชุมชนและนอกชุมชนเป็นอย่างมาก

สถาปัตยกรรม “โบสถ์ปรกโพธิ์” เป็นพระอุโบสถเก่า ซึ่งเป็นโบสถ์มหาอุดที่มีประตูเข้าออกทางเดียว ภายในโบสถ์มีพระประธานประดิษฐานอยู่ คือ หลวงพ่อนิลมนี โดยคำว่า “มหาอุด” มีหลายความหมาย ความหมายหนึ่ง คือ ลักษณะเฉพาะของโบสถ์หรือวิหารขนาดย่อมที่ก่อเป็นผนังทึบ ไม่มีหน้าต่าง และเจาะช่องประตูด้านหน้าเป็นทางเข้าออกเพียงด้านเดียว นิยมสร้างในสมัยอยุธยา เพื่อประสงค์ให้พระสงฆ์ทำสังฆกรรม อย่างมีสมาธิ หรือให้เกิดความขลังในการประกอบพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ โดยเฉพาะพิธีปลุกเสกเพราะเครื่องหรือวัตถุมงคล (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2568) นอกเหนือจากความนิยมของคนที่มาสักการะหลวงพ่อนิลมนีแล้ว โบสถ์แห่งนี้มีสิ่งมหัศจรรย์ทางธรรมชาติซึ่งมาส่งเสริมให้สถาปัตยกรรมมีความน่าสนใจ เนื่องจากมีรากต้นโพธิ์ ต้นไทร ต้นไกร และต้นกร่างมาปรกคลุมโบสถ์ไว้

จิตรกรรม ภาพจิตรกรรมฝาผนังพุทธประวัติ เป็นภาพเล่าเรื่องราวพุทธประวัติสมัยอยุธยาตอนปลาย สันติ เล็กสุขุม (2544 : 173) กล่าวถึงลักษณะงานจิตรกรรมสมัยอยุธยา ไว้ว่า จิตรกรรมก็เช่นเดียวกันกับ งานแขนงอื่นของช่างหลวง ช่างสมัยอยุธยาได้ใช้เป็นสื่อสะท้อนศรัทธาความเชื่อในพุทธศาสนา วาดไว้บนผนังอุโบสถหรือวิหารหรือบนสมุดภาพ ช่างใช้สีฝุ่นผสมกาวระบายเรียบ ตัดเส้นขอบ และรายละเอียดของภาพ การตัดเส้นแสดงความรู้สึกนึกคิดผ่านฝีมืออันแม่นยำ

จากข้อมูลดังกล่าวจึงเห็นได้ว่า ทรัพยากรวัฒนธรรมวัดบางกุ้งมีความน่าสนใจและมีคุณค่าเป็นอย่างยิ่ง การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยเก็บรักษาและดำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมของไทย ต่อไปได้ เดชชาติ นิลวิเศษ (2557) กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดไว้ว่าวัดถือเป็นองค์กรทางสังคมที่มีความสำคัญ ทั้งยังเป็นแหล่งรวมของทรัพยากรวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของชาติไทย แนวคิดด้านการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นศาสตร์ที่บูรณาการความรู้หลาย ๆ ด้านมารวมกันเพื่อใช้ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษา อนุรักษ์ สืบสานให้คงอยู่ และป้องกันไม่ให้เกิดการสูญเสียชีวิตหรือสูญหาย เพื่อดำรงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ และเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อสืบทอดไปสู่เยาวชนรุ่นต่อไป โดยสรุปคุณค่าความสำคัญของมรดกวัฒนธรรม ประกอบด้วย คุณค่าความสำคัญทั้งหมด 9 ด้าน ประกอบด้วย

1. คุณค่าทางโบราณคดี หมายถึง ทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นมีความสำคัญแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาการของวิถีชีวิตของกลุ่มชน และสังคมที่ได้มีการสืบทอดกันมานับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การตั้งถิ่นฐานของชุมชน รูปแบบการดำรงชีวิตเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในฐานะที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหรือเหตุการณ์ สำคัญในอดีตของมนุษยชาติ

2. คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ หมายถึง ทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นมีความสำคัญในฐานะที่สามารถเป็นหลักฐานสำคัญที่จะอธิบายหรือเกี่ยวกับเหตุการณ์หรือบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ สะท้อนถึงสภาพเศรษฐกิจ และสังคมของแต่ละยุคสมัยเกี่ยวข้องกับ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตหรือบุคคลสำคัญในแต่ละช่วงเวลา หรือแต่ละเหตุการณ์ด้วยรวมทั้งประวัติศาสตร์ และศิลปะสถาปัตยกรรม

3. คุณค่าทางวิทยาศาสตร์ หมายถึง ทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นมีความสำคัญทางกระบวนการศึกษา หรือ งานวิจัยทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวข้องกับคุณค่าของข้อมูลที่เกี่ยวข้องมีคุณค่าที่สามารถระบุถึงการค้นพบ การหายาก การมีคุณภาพหรือข้อมูลที่สำคัญที่สามารถนำไปสู่ข้อมูลต่อไปอีกมากมาย

4. คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์หรือความงาม หมายถึง ทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นมีความเป็นเอกลักษณ์ ในแง่ของความงามทางศิลปะ ความดึงดูดของชุมชน ทำให้เกิดความรู้สึกหรือจินตนาการถึงความงาม สามารถสร้างความน่าประทับใจ น่าชื่นชม รื่นรมย์ และน่ายินดีแก่ผู้พบเห็น

5. คุณค่าทางการศึกษา/วิชาการ หมายถึง ทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นเป็นประโยชน์ทางการศึกษาทางวิชาการในแขนงต่าง ๆ เช่น ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ทั้งตัวทรัพยากรวัฒนธรรมเอง รายละเอียด กระบวนการเกิดหรือความเป็นมาจากความเป็นของแท้ที่แสดงถึงความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลหรือรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เป็นตัวช่วยให้องค์ความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งสมบูรณ์ขึ้น

6. คุณค่าด้านการเป็นตัวแทน หมายถึง ทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความสัมพันธ์ ระหว่างพื้นที่และวัฒนธรรม บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของ พื้นที่นั้น ๆ ยุคสมัยนั้น ๆ โดยเฉพาะลักษณะทางกายภาพ สิ่งรอบตัวทั้งหมดที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันหรือภูมิทัศน์วัฒนธรรม พื้นที่

7. คุณค่าความหายาก หมายถึง ทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นมีลักษณะการทำ การเกิดขึ้นที่พบได้ยาก มีน้อย อาจไม่สามารถทำขึ้นใหม่ได้โดยง่าย การสื่อความหมายให้เป็นที่เข้าใจได้ของแหล่งที่มา ทรัพยากรวัฒนธรรม ความมีเอกลักษณ์และความเห็นตัวตนของยุคสมัย เสี่ยงต่อการสูญสลาย

8. คุณค่าทางด้านเศรษฐศาสตร์ หมายถึง ทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีคุณค่าในการใช้สอยโดยตรง สามารถสร้างมูลค่าได้ เช่น ใช้เป็นเครื่องแต่งกาย ใช้เป็นภาชนะใส่

อาหาร เครื่องมือ เครื่องใช้ เป็นสถานที่ทำงาน ใช้เป็นที่พักอาศัย เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ เป็นต้น

9. คุณค่าทางสังคม หมายถึง ทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของความเป็นสังคมและชุมชน เป็นเสมือนเครื่องหมายแสดงถึงการดำรงอยู่ และดำเนินไปของสังคมและยุคสมัย ในฐานะเป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ที่เป็นแผนเฉพาะของตนเอง แสดงถึงการรวมกลุ่มกันของวัฒนธรรมเป็นสังคม แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ในพื้นที่

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลพบว่า คำว่า ทรัพยากรวัฒนธรรมมีความเกี่ยวข้องกับคำว่ามรดกวัฒนธรรมองค์การระดับชาติอีกองค์กรหนึ่งที่มีชื่อว่า “English Heritage” เป็นหน่วยงานของรัฐบาลอังกฤษที่ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการมรดก/ทรัพยากรทางวัฒนธรรมในอังกฤษ (ซึ่งมีเครือข่ายในยุโรปด้วย) นำเสนอแนวทางในการพิจารณาคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม (ซึ่งในอังกฤษมักเรียกว่า มรดกวัฒนธรรม) (ธนิช เลิศชาญฤทธิ, 2559) Chaigasem & Jean (2021) ได้เสนอแนวคิดด้านคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม ไว้ดังนี้ คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย 9 ปัจจัย ได้แก่ 1) คุณค่าทางประวัติศาสตร์ 2) คุณค่าการดำรงชีวิต 3) คุณค่าความแท้จริง 4) คุณค่าความงาม 5) คุณค่าทางเศรษฐกิจ 6) คุณค่าทางสังคม 7) คุณค่าทางการศึกษา 8) คุณค่าในการอนุรักษ์ และ 9) คุณค่าทางเอกลักษณ์

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการเห็นคุณค่าทรัพยากรวัฒนธรรมวัดบางกุ่มนำไปสู่การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม

วิธีการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีรายละเอียด ดังนี้

1. ผู้วิจัยสำรวจสภาพพื้นที่และทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดบางกุ่ม มีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เช่น การเข้าเยี่ยมชม การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางวัดจัดขึ้นในฐานะนักท่องเที่ยว โดยเก็บบันทึกข้อมูลด้วยการถ่ายภาพ และการจดบันทึก

2. ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรวัฒนธรรมวัดบางกุ่ม จากสื่อสารสนเทศของ หน่วยงานทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และดำเนินการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมจากตำรา รายงานการวิจัย เอกสารสิ่งพิมพ์ เว็บไซต์ รวมทั้งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับวัด และนำมาวิเคราะห์คุณค่าตามแนวคิดทฤษฎีการสังเคราะห์องค์ความรู้ทางจิตวิทยาศิลปะเรื่องประสบการณ์สุนทรีย์กับประสบการณ์ศิลปะของ ปุณณรัตน์ พิชญ์ไพบูลย์ และคุณค่าทรัพยากรวัฒนธรรม

3. ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงจากบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัดหรืออยู่บริเวณพื้นที่วัด (พบในชั้นสำรวจพื้นที่และทราบข้อมูลที่เป็นประโยชน์) และใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ศึกษาการเห็นคุณค่าในทรัพยากรวัฒนธรรมวัดบางกุ้ง แบ่งเป็น

1. **คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์** พบว่า สถานที่ตั้งของวัดบางกุ้งมีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การต่อสู้ ซึ่งมีทั้งการบันทึกเป็นข้อมูลของหน่วยงานราชการ การบันทึกจากทางวัด โดยความสำคัญของสถานที่ แห่งนี้มีใจความสำคัญในเรื่องเกี่ยวกับการได้รับชัยชนะของพระมหากษัตริย์ที่ข่านานุการศึกสงคราม ทำให้มีการสร้างทรัพยากรทางวัฒนธรรมต่าง ๆ เอาไว้ ซึ่งล้วนแต่เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับประวัติความเป็นมาของวัดบางกุ้ง

2. **คุณค่าด้านความงาม/สุนทรียศาสตร์** พบว่า คุณค่าความงามหรือด้านสุนทรียศาสตร์แบ่งออกเป็น ความงามตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นบริเวณวัด เช่น รากไม้ที่ปรักคลุมงานสถาปัตยกรรม “โบสถ์ปรกโพธิ์” และความงามตามที่มนุษย์สร้างขึ้นสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ของบริเวณพื้นที่ทำให้เกิดคุณค่าความงามต่อผู้พบเห็น เช่น พระพุทธรูปที่ช่างในสมัยก่อนสร้างขึ้นตามแบบอย่างการสร้างงานพุทธศิลป์สมัยอยุธยา

3. **คุณค่าทางการศึกษา/วิชาการ** พบว่า วัดบางกุ้งเป็นสถานที่ซึ่งมีผู้สนใจหลากหลายกลุ่ม ทั้งนักท่องเที่ยว นักเรียน นักศึกษา หรือผู้ที่สนใจทางประวัติศาสตร์มาศึกษากันอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะด้านศิลปวัฒนธรรมจากประติมากรรมมวยไทย และดาบสองมือ

4. **คุณค่าทางด้านเศรษฐศาสตร์** พบว่า วัดบางกุ้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัดสมุทรสงคราม จากข้อมูลเผยแพร่ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนแนะนำการท่องเที่ยวของไทยจะมีชื่อของวัด บางกุ้งปรากฏอยู่ อีกทั้งทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดมีความเชื่อมโยงกัน เช่น เมื่อมาดูโบสถ์ปรกโพธิ์ก็จะมาสักการะพระพุทธรูปและ เกิดความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธรูปของวัดตามการบอกเล่าประวัติความศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ผู้ที่มาเยี่ยมชม ได้พบเห็นทรัพยากรวัฒนธรรมอื่นๆของวัดประกอบกันไปด้วย

5. **คุณค่าทางสังคม** วัดบางกุ้งยังคงเอกลักษณ์ของวัด โดยรักษาทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีความสำคัญกับวัดไว้ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากได้รับความร่วมมือจากบุคคลที่ดูแลวัดและชาวบ้านในชุมชน

การอภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยเรื่องคุณค่าทรัพยากรวัฒนธรรมวัดบางกุ้งมีประเด็นที่เกี่ยวข้องเชิงจิตวิทยา ดังนี้คุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากการได้รับประสบการณ์สุนทรียะกับประสบการณ์ทางศิลปะผู้ที่มาชม เกิดความซาบซึ้งในศิลปะที่เป็นสิ่งเร้ามากระทบกับจิตของผู้ชม และความเข้าใจใน ประวัติศาสตร์ของสถานที่ตามมุมมองของผู้ชมส่งผลต่อการเห็นคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมตามมา โดยคุณค่าที่เกิดขึ้น ได้แก่

คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ของวัดบางกุ้งเกิดจากหลักฐานที่พบ เช่น คุณค่าทางประวัติศาสตร์ศิลป์ในงานจิตรกรรมฝาผนังตามแบบอยุธยาตอนปลาย แม้มีหลักฐานเพียงบางส่วน แต่ยังคงสะท้อนภาพพุทธประวัติที่สวยงาม มีหลักการวางองค์ประกอบจิตรกรรมไทย การสื่อความหมายในเชิงสัญลักษณ์ ธงชัย ทิพย์ตะกุล (2562) กล่าวถึงจิตรกรรมไทยสมัยอยุธยาตอนปลายไว้ว่า ในส่วนของรูปแบบวิธีการแสดงออกเชิงศิลปะที่มีคุณลักษณะเฉพาะในแต่ละสกุลช่าง ก็ยังคงลักษณะอุดมคติแบบไทยที่ล้วนแล้วแต่มีคุณค่าทางศิลปะสูงเช่นเดียวกัน แสดงให้

เห็นถึงพัฒนาการของจิตรกรรมไทยอันมีรูปแบบเฉพาะต่างออกไปจากรูปแบบอื่นใดในโลก สะท้อนให้เห็นความรุ่งเรืองทางวัฒนธรรม ในสมัยอยุธยาตอนปลายที่สืบเนื่องมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้เป็นอย่างดี คุณค่าในด้านนี้เป็นคุณค่าที่ต้อง อาศัยความเข้าใจในวัฒนธรรมไทยเป็นพื้นฐาน เพราะการเข้าใจในความงามอาจแตกต่างกัน ตามลักษณะทางวัฒนธรรมและประสบการณ์ของผู้ชม

คุณค่าด้านความงาม/สุนทรียศาสตร์ คุณค่าทางความงามตามธรรมชาติร่วมกับงานศิลปะ คือ โบสถ์ ปรางค์ เป็นทรัพยากรวัฒนธรรมที่สื่อความหมายถึงการใช้ระยะเวลาที่ยาวนานจากอดีตถึงปัจจุบัน เนื่องจาก รากไม้ได้ปรักคลุมโบสถ์มาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายถึงสมัยรัตนโกสินทร์ในรัชกาลปัจจุบัน เป็นที่น่าอัศจรรย์ใจ ซึ่งนับเป็นสิ่งเร้าที่สร้างประสบการณ์ให้แก่ผู้ชม ทั้งนี้ ยังมีคุณค่าทางความงามจากฝีมือของช่างด้านงานจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรมรวมกันไว้อย่างงดงาม ส่วนคุณค่าความงามจากงานประติมากรรมตามการรับรู้ของช่างสมัยรัตนโกสินทร์เพื่อจัดแสดงหลักฐานเชิงประวัติศาสตร์ให้ผู้มาเยี่ยมชมระลึกถึงเรื่องราวหรือเหตุการณ์ ในอดีตของวัดบางกุ้ง คือ หุ่นปูนปั้นมวยไทย และหุ่นปูนปั้นดาบสองมือ โดยลักษณะของหุ่นอาจไม่ได้ถูกต้องตามหลักวิชา แต่เน้นการถ่ายทอดลีลา ท่าทางที่แสดงออกถึงการต่อสู้ด้วยมือเปล่า และการต่อสู้ด้วยอาวุธของไทยในอดีตได้อย่างชัดเจน ณรงค์ชัย ปิฎกรัตน์ (2562) กล่าวถึง คุณค่าของงานสร้างสรรค์ศิลป์ไว้ว่า คุณค่าของงานสร้างสรรค์ศิลป์ขึ้นอยู่กับความรู้ และประสบการณ์ทางศิลป์ของผู้รับรสศิลป์ การพิจารณาเพื่อวิพากษ์คุณค่า งานศิลป์ที่สร้างสรรค์ขึ้น บุคคลย่อมมีมิติในรสศิลป์ที่แตกต่างกันไปตามพื้นภูมิของแต่ละคน

คุณค่าทางการศึกษา/วิชาการ วัดบางกุ้งเป็นแหล่งทัศนศึกษาจากคนในพื้นที่และนอกพื้นที่ของตำบล บางกุ้ง มีกลุ่มนักเรียนนักศึกษาเข้ามาเยี่ยมชมทรัพยากรวัฒนธรรมทางศิลปะอยู่เสมอ ทางวัดมีความพร้อมในการจัดเตรียมบุคคลและสถานที่ให้มีความสะอาด สะดวกสบาย และคงความเป็นเอกลักษณ์ของวัดบางกุ้งไว้ให้เป็นแหล่งทัศนศึกษา ประติมา ธนยบุรณัฏระกุล (2561) กล่าวว่า องค์ประกอบต่าง ๆ ของศิลปวัฒนธรรมเกิดมาจากการผสมผสานของวิถีการดำเนินชีวิต ความเชื่อ และภูมิปัญญาของคนในชุมชนจนกลายเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และสั่งสมตกทอดจากรุ่นสู่รุ่น เราจึงควรร่วมกันอนุรักษ์และสืบทอดมรดกทางศิลปวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปลูกฝังให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ สัมผัส จนเกิดความเข้าใจและซาบซึ้งถึงคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมของชุมชน คุณค่าในด้านนี้ต้องอาศัยการสร้างอารมณ์ร่วมของผู้ชมที่มีต่อทรัพยากรวัฒนธรรม กล่าวคือ ถ้าจิตของผู้ชมมีอารมณ์ร่วมกับสถานที่แล้วจะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งนั้น

คุณค่าทางด้านเศรษฐศาสตร์ วัดบางกุ้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดสมุทรสงคราม รูปแบบการท่องเที่ยวที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชาวบ้านในพื้นที่มีความยินดีและสนใจให้บริการข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรมกับผู้มาเยี่ยมชม โดยกิจกรรมที่นิยม คือ การสักการะหลวงพ่อนิลมนั การเยี่ยมชมโบสถ์ปรางค์ และทรัพยากรวัฒนธรรมอื่น ๆ ของวัดบางกุ้งจากการสำรวจพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของชาวไทย ปี2567 โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวเกือบทุกช่วงวัย (Gen Z Gen Y Gen X Gen baby boomer) มากกว่าร้อยละ 45 มีการทำกิจกรรมด้วยความเคารพและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2568) ดังนั้น หากมีการจัดการ ทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดบางกุ้งและมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ จะทำให้วัดบางกุ้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของไทย โดยเฉพาะการสักการะหลวงพ่อนิลมนั ซึ่ง

นับเป็นสิ่งที่ผู้ชมให้ความเคารพบูชาหรือเรียกว่ามีความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันเกิดจากความซาบซึ้งของประสบการณ์ทางอารมณ์เชื่อมโยงกับการเห็นคุณค่าต่อสิ่งที่ผู้คนรับรู้ต่อกันมา

คุณค่าทางสังคม คุณค่าทางสังคมที่เกิดขึ้น หมายถึง วัดบางกุ่มยังคงรักษาประโยชน์และหน้าที่ของวัดที่ใช้เป็นสถานที่รวมวัฒนธรรมไทยเอาไว้ มีการดำเนินกิจกรรมทางศาสนา เทศกาล การจัดกิจกรรม เชิงวัฒนธรรมต่าง ๆ โดยส่งเสริมให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมกับวัดอย่างต่อเนื่อง ซึ่งชาวบ้านและผู้ที่มีส่วนบริหาร จัดการทรัพยากรวัฒนธรรมต้องมีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน สอดคล้องกับการศึกษาของพระครูจริยาภิราม อคฺคจิตฺโต (2564) ได้กล่าวถึงแนวทางพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในวัดให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้นต้องดำเนินการพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพในทุกด้าน การพัฒนาสถานที่ให้สวยงาม ประหยัดเรียบง่ายสอดคล้องต่อศิลปวัฒนธรรม การพัฒนาสิ่งแวดล้อมควรปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในวัดให้มีความสะอาดร่มรื่นและปลอดภัย การจัดหางบประมาณ และการพัฒนา กิจกรรมที่ทำให้คนในชุมชนหันมามีส่วนร่วมมากขึ้น นอกจากนี้ การจัดสร้างงานประติมากรรมที่สะท้อนประวัติศาสตร์ การเมือง และสังคมตามกระแสสังคมทั้งในอดีตและปัจจุบันของวัดบางกุ่ม ยังสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ความศรัทธา แนวคิดแนวปฏิบัติของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี Keser, S. C. & Yukel, H. N. (2022) กล่าวถึง อิทธิพลของงานศิลปะไว้ว่า ศิลปะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง ทางสังคม และเป็นเครื่องมือสำคัญในกระบวนการปฏิรูปทางการเมือง อำนาจหลายฝ่าย ใช้นโยบายทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการเปลี่ยนผ่านทางสังคมและการเมือง โดยมองศิลปะเป็นกลไกในการขับเคลื่อนกระบวนการดังกล่าว

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดบางกุ่มมีคุณค่าหลายด้าน ทั้งในเชิงประวัติศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ การศึกษา เศรษฐศาสตร์ และสังคม โดยเฉพาะคุณค่าทางประวัติศาสตร์และความงามของ “โบสถ์ปรกโพธิ์” และประติมากรรมศิลปะที่สัมพันธ์กับบริบททางศาสนาและศีกสงครามในอดีต ทำให้สถานที่แห่งนี้ ไม่เพียงเป็นโบราณสถาน หากยังทำหน้าที่เป็นแหล่งสร้างความรู้สึกผูกพันทางจิตใจของผู้มาเยือน เมื่อวิเคราะห์ผ่านกรอบแนวคิดจิตวิทยาสังคม โดยเฉพาะ**ทฤษฎีคุณค่าและพฤติกรรม (Value Theory)** ของ Schwartz (1992) จะพบว่า การรับรู้คุณค่าของทรัพยากรเหล่านี้ก่อให้เกิดแรงจูงใจภายในที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์และการมีส่วนร่วม เช่น การเข้าวัด การบอกเล่าเรื่องราว และการร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สะท้อนความรู้สึกเป็นเจ้าของและความผูกพันต่อชุมชน ในขณะเดียวกัน **แนวคิดการปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism)** ช่วยอธิบายว่า ทรัพยากรต่าง ๆ ภายในวัด เช่น พระพุทธรูป โบสถ์ หรือประติมากรรมมวยไทย มิได้มีคุณค่าเพียงในเชิงกายภาพ หากแต่เป็นสัญลักษณ์ที่ผู้คนตีความตามประสบการณ์และความเชื่อ ซึ่งส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ร่วมในชุมชน และการธำรงรักษาความหมายของสถานที่

จากการที่ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการดูแลทรัพยากรเหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงการรับรู้และตีความคุณค่า ทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับอารมณ์ ความเชื่อ และพฤติกรรมในระดับบุคคลและสังคม สะท้อนให้เห็นว่าการเห็นคุณค่าในทรัพยากรวัฒนธรรมไม่ใช่เพียงความเข้าใจเชิงข้อมูล แต่เป็นกระบวนการทางจิตใจที่ขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมในระยะยาว

สรุป

การวิจัยเรื่องคุณค่าทรัพยากรวัฒนธรรมวัดบางกุ่ม ทำให้เกิดความเข้าใจในทรัพยากรวัฒนธรรมทางศิลปะ นำไปสู่การเห็นคุณค่า และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมให้ดำรงอยู่ นอกจากนี้

การสร้างประสบการณ์เชิงสุนทรีย์กับประสบการณ์ศิลปะต้องอาศัยการรับรู้คุณค่าของผู้ชมที่มีต่อความงามตามธรรมชาติและความงามของศิลปะที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นประกอบกัน เมื่ออธิบายผ่านกรอบจิตวิทยาสังคม โดยเฉพาะ ทฤษฎีคุณค่าและพฤติกรรม (Value Theory) และแนวคิดการปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism) แสดงให้เห็นว่าการรับรู้คุณค่าของผู้ชมที่มีต่อทั้งความงามตามธรรมชาติและความงามจากงานศิลปะที่มนุษย์สร้างขึ้น มีอิทธิพลต่อกระบวนการที่เสริมสร้างความผูกพันทางจิตใจ พฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์นำไปสู่การทํานุบำรุงศิลปวัฒนธรรมให้คงอยู่ในชุมชนอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2568). *โครงการสำรวจพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของชาวไทย ปี2567 รายงานฉบับสมบูรณ์ (Final Report)*. <https://tat.or.th/th>.
- ณรงค์ชัย ปิฎกัธต์. (2562). ทฤษฎีการสร้างศิลปะ. *วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์*, 6(2), 234-248.
- เดชชาติ นิลวิเศษ. (2557). *ทรัพยากรวัฒนธรรมในวัดบวรนิเวศวิหาร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธงชัย ทิพย์ตระกูล. (2562). สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงในจิตรกรรมไทยประเพณีจากสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย (รวมถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น) ไปสู่ช่วงหลังสมัยรัชกาลที่ 3. *Veridian E-Journal, SU*, 4(2), 97-106.
- ธนิก เลิศชาญฤทธิ. (2559). *การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ประติมา ันนบุรณ์ตระกูล. (2561). *การพัฒนาหลักสูตรศิลปศึกษาโดยใช้สถานที่เป็นฐานเพื่อสร้างนวัตกรรมศิลปวัฒนธรรมชุมชนชนานเมือง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุฎบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญรัตน์ พิชญ์ไพบูลย์. (2560). *จิตวิทยาศิลปะ : สุนทรียศาสตร์เชิงประจักษ์*. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระครูจริยาภิราม อคฺคจิตโต. (2564). *แนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรมในจังหวัดลพบุรี*. *Journal of MCU Humanities Review*, 7(1), 121-140.
- วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ. (2547). *ทัศนศิลป์ไทย*. ชมรมเด็ก.
- วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ. (2548). *ศิลปะในประเทศไทย : จากศิลปะโบราณในสยามถึงศิลปะสมัยใหม่*. ศูนย์หนังสือลาดพร้าว.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2554). *พุทธปฏิมา : งานช่างพลังแห่งศรัทธา*. มติชน.
- สันติ เล็กสุขุม. (2544). *ศิลปะอยุธยา งานช่างหลวงแห่งแผ่นดิน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). ด้านสุทธาการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2540). *ศิลปะมวยไทย*. โรงพิมพ์ครุสภา.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม. (2567, เมษายน 20) *วัดบางกุ้ง*.
<https://skm.onab.go.th/th/content/category/detail/id/110/iid/5584>.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2568, พฤษภาคม 25) *อุต-มหาอุต*.
<https://legacy.orst.go.th/knowledges> =อุต-มหาอุต-๘-พฤษภาคม-๒๕๕๑.
- อารี สุทธิพันธุ์. (2535). *ศิลปะนิยม* (พิมพ์ครั้งที่ 4). โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์.

- Chaigasem, T., & Jecan, M. (2021). A Conceptual Framework of Gastronomy Tourism Development Focusing on Cultural Heritage Values in Maha Sarakham Province. *Journal of Psychology and Education*, 58(1), 5828-5841.
- Keser, S. C. & Yukel, H. N. (2022). Western influence in the creation of sculpture education and monuments. *Cypriot Journal of Educational Science*. 17(5), 1508-1515. <https://doi.org/10.18844/cjes.v17i5.7255>
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, 1-65.